

Vabariigi Valitsuse määruse
„Lepna tammiku looduskaitseala moodustamine ja kaitse-eeskiri“ eelnõu
SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Looduskaitseaduse § 10 (edaspidi ka *LKS*) lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse olemasoleva kaitseala Lepna tammiku kaitsekorda, moodustatakse Lepna tammiku looduskaitseala (edaspidi *kaitseala*) ja kehtestatakse kaitse-eeskiri. Kaitseala laiendus toimub Tõnija hoiuala väärtuslike metsaelupaigatüüpide arvelt. Seoses eeltooduga muudetakse ka Tõnija hoiuala piiri ja kaitse-eesmärke, arvestades loodusväärtuste leviala ja esinduslikkust.

Kaitseala asub Saare maakonnas Saaremaa vallas Põlluküla ja Rõösa külas.

Kaitseala territoorium on olnud kaitse all alates 1959. aastast, kui Kingissepa rajooni TSN Täitevkomitee 19. mai otsusega nr 71 „Looduskaitse organiseerimisest Kingissepa rajoonis“ võeti kaitse alla Lepna tammik.

Vastavalt LKS § 91 lõikele 1 kehtivad enne selle seaduse jõustumist kaitse alla võetud kaitsealade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitseks kehtestatud kaitse-eeskirjad ja kaitsekord seni, kuni looduskaitseaduse alusel kehtestatakse uued kaitse-eeskirjad. Seega ei võeta määrusega kaitse alla uut ala, vaid kinnitatakse kaitse all olevale alale kehtivate õigusaktide kohane kaitsekord.

Eelnõukohase määrusega muudetakse looduskaitseaduse § 13 lõike 1 alusel olemasoleva kaitseala kaitse-eesmärke, kaitsekorda, kaitseala piiri ja koostatakse kaitse-eeskiri. Ühtlasi muudetakse Tõnija hoiuala kaitse-eesmärke ja piire. Muudatuse on tinginud vajadus kehtestada alale looduskaitseadusega kooskõlas olev kaitse-eeskiri (seni alal kaitse-eeskiri puudus) ning tagada nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50; edaspidi *loodusdirektiiv*) I lisas nimetatud metsaelupaigatüüpide kaitse ja II lisas nimetatud liigi kaitse. Looduskaitseala jääb tervenisti Natura 2000 võrgustikku kuuluva Tõnija loodusala koosseisu.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakonna vanemspetsialist Kadri Paomees (tel 5343 6313, e-post kadri.paomees@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakonna juhtivspetsialist Nele Saluveer (tel 5693 9110, e-post nele.saluveer@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti üldosakonna jurist Reelika Metshein (tel 5697 7994, e-post reelika.metshein@keskkonnaamet.ee). Keskkonnaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministeeriumitevahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson, (tel 626 2880, marika.erikson@envir.ee), keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala kaitse-eesmärk on kaitsta metsaökosüsteemi, elustiku mitmekesisust, ohustatud ja kaitsealuseid liike ning loodusdirektiivi elupaigatüüpe, mida loodusdirektiiv nimetab I lisas. Need on vanad loodusemetsad (9010*), vanad laialehised metsad (9020*) ning liik, mida loodusdirektiiv nimetab II lisas: kaunis kuldking (*Cypripedium calceolus*).

Vastavalt LKS §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus ning linnu- ja loodusdirektiivi rakendamine. Lepna tammiku looduskaitseala kaitse all olemise eelduseks on alale eesmärgiks seatud väärtuste ohustatus ja haruldus ning loodusdirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus.

Haruldased ja ohustatud looduslikud metsakooslused. Lepna tammiku looduskaitsealal asuvad looduslikud metsakooslused – elupaigatüübid vanad loodusemetsad (9010*) ja vanad laialehised metsad (9020*) – on haruldaste ja ohustatutena lisatud loodusdirektiivi I lisasse ning märgitud esmatahtsa elupaigana, mille kaitse tagamisel on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus. Need elupaigatüübid on intensiivse metsamajanduse tõttu muutunud Euroopa boreaalses piirkonnas haruldaseks ja seetõttu on ohustatud ka paljud nende kooslustega seotud liigid, kes kasutavad eespool nimetatud elupaigatüüpe elupaigana või toitumisalana. Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud liike ja nende elupaiku ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Loodusdirektiivi artikli 6 punkti 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele. Vanad loodusemetsad (9010*) on inimõjuta või vähese inimõjuga metsad. Intensiivse metsamajandamise tõttu on vanadele loodusemetsadele iseloomuliku puistuga metsad kadumisohus. Vanad laialehised metsad (9020*) kui üleminek läänetaiga ja nemoraalsete metsade vahel on Eestis haruldane elupaigatüüp, kuna seda leidub võrdlemisi väikeste laikudena piiratud aladel.

Kaunis kuldking (*Cypripedium calceolus*) on Eesti ja Euroopa kõige suuremate õitega orhideeliik ja ühtlasi Eesti üks suurema õiega taimi. Kõige enam leiukohti on Saaremaal (ligi veerand), isendirohkemad populatsioonid on Lääne-Eestis ja läänesaartel ning Järva- ja Jõgevamaal. Harva leidub kuldkinga Lõuna-Eestis. Kaunis kuldking kuulub II kaitsekategooriasse ja on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku (2008) alusel ohulähedane liik. Kuldking on Eestis põhiliselt metsataim, kuid kasvab ka niitudel, puisniitudel ja kadastikes. Metsataimena ohustab kaunist kuldkinga enim metsaraie, eelkõige sellised raieviisid, millega rikutakse mullapinda. Niitudel kasvavaid taimi ohustab enim võsastumine. Viimasel ajal on täheldatud kauni kuldkinga arvukuse vähenemist. Näiteks 2007. aastal tehtud üleriigilise kauni kuldkinga inventuuri käigus ei leitud kauni kuldkinga isendeid ligikaudu veerandis varem registreeritud leiukohtades (Kull, T.; Sarv, A. Kauni kuldkinga kaitse tegevuskava).

Loodusdirektiivi rakendamine

Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud looma- ja taimeliike ning nende elupaigatüüpe ja kasvukohti ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Loodusdirektiivi artikli 6 punkti 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks vajalikud kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele. Lepna tammiku looduskaitseala kuulub Tõnija loodusala koosseisus üleeuroopalisse kaitsealade võrgustikku Natura 2000. Loodusala eesmärk on loodusdirektiivi looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitse kohta I lisas nimetatud elupaigatüüpide kaitse.

Lisaks eespool nimetatud loodusväärtustele on Lepna tammiku looduskaitseala kaitse all hoidmine oluline teistegi haruldaste ja ohustatud taime- ja loomaliikide kaitseks. Samas pole nende kõikide eraldi kaitse-eesmärgina nimetamine vajalik, kuna eesmärgiks seatavate katusliikide, nende elupaikade ja koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. See tähendab, et kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud kaitse-eesmärgina loetletud liikide ja koosluste ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev kooslus, või ka neile liikidele, kelle elupaigaeelistused sarnanevad eesmärgina loetletud katusliikide omadega. Kaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud need kooslused ja kaitsealused liigid, kelle kaitse jaoks on tegemist esindusliku ja soodsa seisundi säilitamiseks olulise alaga. Kaitse-eesmärgiks on seatud ka need liigid, kelle kaitse sellel alal on loodus- või linnudirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus või kelle soodsa seisundi säilimiseks pikaajaliselt (säilimiseks pikas perspektiivis) ei piisa ainult isendikaitsest. Teisi kaitsealuseid liike ei ole kaitsekorra määramisel aluseks võetud, kuid nende puhul on arvestatud, et eesmärgiks seatavate katusliikide ja koosluste alusel kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. Kaitse-eeskirjas sätestatud kaalutusõiguse (LKS § 14 lõige 2) teostamisel lähtutakse sellisel juhul LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse nõuetest. Teiste sõnadega tuleb nende liikide puhul kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega. Isendikaitse väldib konkreetsete isendite surmamist, kahjustamist ja hävitamist, kuid ei taga nende liikide elupaikade säilimist sellises mahus, et oleks tagatud nende liikide püsiv pikaajaline säilimine nende levikualal.

Teadaolevatest III kaitsekategooria liikidest, mida ei ole loetletud kaitseala kaitse-eesmärgina, kasvab 2011. aastal tehtud inventuuri andmetel kaitsealal harilik käoraamat (*Gymnadenia conopsea*). Selle liigi korral tuleb arvestada, et kaitseala valitseja võib LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse sätetele tuginedes seada lisaks kaitse-eeskirjas esitatud piirangutele liigispetsiifilisi tingimusi, mis on vajalikud isendikaitseks.

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Lepna tammiku looduskaitseala on 1959. aastast kaitse all olnud kompaktne metsaala, millel on oluline tähtsus loodusliku mitmekesisuse säilitamisel. Looduskaitsealaga liidetav Tõnija hoiuala osa on olnud kaitse all alates 2006. aastast. Ala jätkuv kaitse all hoidmine on oluline eeskätt loodusdirektiivi metsaelupaigatüüpide kaitse eesmärgil. Kaitseala eesmärkideks lisatavad haruldased ja ohustatud looduslikud metsakooslused, metsa elupaigatüübid – vanad looduspõhised metsad (9010*) ja vanad laialehised metsad (9020*) – on alal määratud 2019. aastal Renno Nellise tehtud inventuuride käigus ja 2020. aastal Kadri Paomehe tehtud inventuuri käigus. Vanu looduspõhiseid metsi on kaitsealal 1,4 ha ja need on esinduslikkusega C (küllaltki väärtuslik). Vanu laialehiseid metsi on kaitsealal 12,4 ha esinduslikkusega A (üliväärtuslik), 9,6 ha esinduslikkusega B (väärtuslik) ja 2 ha esinduslikkusega C (küllaltki väärtuslik). Lisaks eespool kirjas olevale on Lepna tammiku looduskaitseala kaitse all hoidmine põhjendatud asjaoluga, et tegemist on ülepiinnaliselt Natura 2000 võrgustikku kuuluva alaga.

Uue kaitse-eeskirjaga arvatakse Lepna tammik ja seal asuvad metsad sihtkaitsevööndisse. Eesti pindalast moodustab mets umbes poole (ligikaudu 2,2 miljonit ha), olles seega riigi suurim väärtus. Olemasolevatele kaitstavatele aladele range kaitse alla võetavate laane-, salu- ja soovikumetsade liitmisega täidetakse nii looduskaitse arengukavas kui ka metsanduse arengukavas aastani 2020 seatud eesmärgid: parandada metsade range kaitse tüpoloogilist esindatust. Eesti rangelt kaitstavate metsade tüpoloogilist esindatust ja selles olevaid

puudujääke analüüsis A. Lõhmus 2016. aastal („Eesti rangelt kaitstavate metsade tüpoloogiline analüüs“). Suuremad vajakud olid laane-, salu- ja soovikumetsade kaitstuse hulgas. Teemaga tegeles edasi Keskkonnaministeeriumi kokku kutsutud range kaitse töörühm, analüüsile järgnes vajakute suuruse täpsustamine ja nende katmiseks vajalike alade kaardistamine. Kontseptsiooni eesmärk on see, et tagataks Eestis vanadele (st vähemalt 100-aastastele) metsadele iseloomuliku elustiku säilimine kõigis metsatüüpides, milleks tuleb range kaitse alla võtta vähemalt 20% kõigi metsatüüpide pindalast. Puudujääki sellest eesmärgist nimetatakse metsavajakuks, mida arvestatakse pindalaliselt hektarites ja protsendist koguhulgast. Uue kaitse-eeskirjaga võetakse range kaitse alla (arvatakse sihtkaitsevööndisse) u 25 ha vanu metsi (sh 12 ha laanemetsi, 0,3 ha salumetsi ja 3,8 ha soovikumetsi).

Uue kaitsekorruga lisatakse kaitseala kaitse-eesmärkide hulka II kategooria kaitsealune taimeliik kaunis kuldking (*Cypripedium calceolus*). Liiki kasvab kaitsealal 3,4 ha suurusel alal.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kuna kaitsealal on peamine kaitse-eesmärk looduslike elupaikade ja liikide kaitse looduslike protsesside kaudu, rakendatakse kaitstava loodusobjekti tüübina looduskaitseala. Hoiuala kaitsekord ei võimalda näiteks piirata rahvaürituste korraldamist. Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välis- ja vööndi piirid

Kaitseala ja hoiuala piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et kaitsealasse ja hoiualasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ning ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (kiviaiad, mõõdistatud maaüksused) või selgepiirilise orientiiri puudumisel ka mõttelisi sirgeid koordinaatidega kirjeldatud punktide vahel. Koordinaadid on esitatud tasapinnaliste ristkoordinaatidena meetermõõdustikus ja geodeetilisel kujul. Kaitseala ja hoiuala piirid on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (mõõtkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid.

Kaitseala ja hoiuala piirid viiakse kooskõlla katastripiiride ja põhikaardiga ning hoiualast arvatakse välja õuemaad ja mõned loodusdirektiivi elupaigatüübile mittevastavad alad. Kokkuvõttes väheneb Tõnija loodusala pindala 2,1 ha. Lepna tammiku looduskaitseala pindala suureneb hoiualal asuvate väärtuslike metsade arvelt ja Tõnija hoiuala pindala väheneb selle võrra. Kogu Lepna tammiku looduskaitsealale jääv ala arvatakse Lepna tammiku sihtkaitsevööndisse.

Piiride ja vööndi määramisel on lähtutud kaitseväärtuste olemasolust ja kaitsekorrast tulenevast ohutegurite vältimise võimalusest ning sellest, et piir oleks üheselt arusaadav ja looduses tuvastatav. Kaitseala sihtkaitsevöönd on kaitseala osa, kus on loodusvarade kasutamine ja majandustegevus keelatud vastavalt looduskaitsealadusest ja kaitse-eeskirjast tulenevast korrast. Sihtkaitsevööndi üks eesmärk on kaitseala väljakujunenud või kujundatavate koosluste säilitamine ja nende kaitse.

Lepna tammiku pindala on 16,1 ha. Tõnija hoiualast liidetakse Lepna tammiku looduskaitsealaga u 5,3 ha eramaad ja u 3,7 ha riigimaad, et tagada väärtuslike metsakoosluste kaitse. Maaomandilt jaguneb Lepna tammiku looduskaitseala järgmiselt: u 17,9 ha kuulub

eraomandisse ja u 7,15 ha riigimandisse. Kavandatava kaitseala pindala on 25,05 ha. Osaliselt on muutus tingitud ka piiri korrigeerimisest vastavalt uuele põhikaardile.

Vana kaitsekorruga kaitsealadel kehtib LKS § 91 lõike 4 kohaselt piiranguvööndi kaitsekord. Vastavalt eelnõukohasele kaitse-eeskirjale arvatakse kogu ala sihtkaitsevööndisse (kaitseala koosneb ühest sihtkaitsevööndist (Lepna tammiku)). Sihtkaitsevööndi koosseisu arvati kogu ala, kuna seal on inventeeritud metsaelupaigatüübid vanad loodusmetsad ja vanad laialehised metsad. Sihtkaitsevöönd on vajalik selleks, et säilitada metsakooslusi, mida ohustab peamiselt metsaraie. Oluline on seada piiranguid kõikidele raieliikidele, mis on vajalikud elupaikade soodsa seisundi tagamiseks. Piiranguvööndi kaitsekord ei taga rangelt kaitstava metsaelupaigatüübi säilimist, kuna piiranguvööndis on lubatud hooldusraied. Elupaikade säilitamise kaudu hoitakse ka tüüpilist maastikuilmet ja kaitstakse looduse mitmekesisust.

Piiritlemise alusena kasutati piiri parema jälgitavuse huvides kaitseala lääne-, lõuna- ja idaosas kiviaeda (kiviaed jääb kaitsealast välja). Kaitseala põhjaosas, kus maastikulised alused puudusid, on kasutatud maaüksuste piire ja mõttelisi sirgeid. Mõtteline sirge kulgeb Madara maaüksuse (85801:002:0392) punktist ristkoordinaatidega X 6 475 181,834 ja Y 437 547,081 kagu poole sama maaüksuse punkti ristkoordinaatidega X 6 475 123,069 ja Y 437 642,520 ning seejärel edasi kagu poole kiviaia punkti ristkoordinaatidega X 6 475 070,103 ja Y 437 747,792.

Hoiuala läänepoolse lahustüki piir kulgeb Paikamäe maaüksuse (85801:002:0580) tee punktist (tee jääb hoiualast välja) ristkoordinaatidega X 6 475 024,797 ja Y 436 733,930 mõttelise sirgena sama maaüksuse piiri punkti ristkoordinaatidega X 6 475 009,100 ja Y 436 766,400, sealt edasi mööda katastriüksuste piire kuni Põlde maaüksuse (85801:002:0549) idanurka ja sealt edasi mõttelise sirgena Lepna tammiku looduskaitseala nurka. Sealt kulgeb piir mööda kiviaia serva kuni punkti ristkoordinaatidega X 6 474 523,142 ja Y 437 407,137, sealt mööda kõlviku piiri kuni kiviaiani, edasi mööda kiviaeda (kiviaed jääb hoiualast välja) ja katastriüksuste piire kuni Härmaniidu maaüksuse (71401:001:1200) kiviaia punktini ristkoordinaatidega X 6 474 541,937 ja Y 436 762,648 ning sealt mõttelise sirgena sama maaüksuse piiri punktini ristkoordinaatidega X 6 474 593,487 ja Y 436 762,971. Edasi kulgeb piir mööda katastriüksuste piire kuni Paikamäe maaüksuse (85801:002:0580) piiril asuva punktini ristkoordinaatidega X 6 474 776,364 ja Y 436 628,123, sealt mõttelise sirgena sama maaüksuse tee servas oleva punktini ristkoordinaatidega X 6 474 994,037 ja Y 436 694,219 ja sealt mööda tee serva kuni tee punktini ristkoordinaatidega X 6 475 024,797 ja Y 436 733,930.

Hoiuala idapoolse lahustüki idapiir kulgeb Ilumäe maaüksuse (85801:002:0378) kiviaia punktist ristkoordinaatidega X 6 475 684,511 ja Y 438 242,426 mööda kiviaeda (kiviaed jääb hoiualast välja) kuni Lehtmetsa maaüksuse (85801:002:0032) põhjanurka, sealt mööda katastriüksuse piiri kuni Rauna maaüksuse (85801:002:0255) lõunanurka ja sealt mõttelise sirgena kuni Madarama maaüksuse kiviaia otsani ristkoordinaatidega X 6 475 360,500 ja Y 438 518,900. Edasi kulgeb piir mööda maaüksuste piire kuni Mägeva maaüksuse (85801:005:0116) kõlvikupiiri punktini ristkoordinaatidega X 6 474 273,409 ja Y 438 518,791. Lõunapiir kulgeb kõlvikupiiri punktist ristkoordinaatidega X 6 474 273,409 ja Y 438 518,791 mõttelise sirgena Maidla maaüksuse (85801:002:0173) kirdenurka, sealt edasi mööda katastriüksuste piire kuni Maadevahe jõeni, kust piir kulgeb mööda jõe serva (jõgi jääb hoiualast välja) kuni punktini ristkoordinaatidega X 6 474 573,028 ja Y 437 600,380 ja sealt mõttelise sirgena Lepna tammiku looduskaitseala punktini ristkoordinaatidega X 6 474 577,681 ja Y 437 591,908. Edasi läheb piir mööda kaitseala serva kuni Kääni maaüksuse (85801:002:0517) lõunanurgani, sealt mööda Linnumäe maaüksuse (85801:002:0399) piiri kuni kõlviku punktini ristkoordinaatidega X 6 475 000,275 ja

Y 437 161,073, sealt mööda kõlviku piiri kuni kiviaiani ja sealt mööda kiviaeda Linnumäe maaüksuse piiri punktini ristkoordinaatidega X 6 474 945,049 ja Y 437 073,657. Edasi läheb piir mööda Kummi (85801:002:0445) ja Jaagu (85801:002:0156) maaüksuste kõlvikupiire kuni Jaagu maaüksuse piiri punktini ristkoordinaatidega X 6 475 178,642 ja Y 437 086,858. Edasi läheb piir mööda katastriüksuste piire kuni Kүүni maaüksuse (85801:002:0517) punktini ristkoordinaatidega X 6 475 142,232 ja Y 437 214,438, sealt mõttelise sirgena Lembe maaüksuse (85801:005:0162) läänenurka ja sealt mööda katastriüksuste piire kuni Kuru maaüksuse (85801:002:0284) piiri punkti ristkoordinaatidega X 6 475 389,842 ja Y 437 435,670, sealt sama maaüksuse piiri punkti ristkoordinaatidega X 6 475 413,397 ja Y 437 490,770. Sealt läheb piir mõttelise sirgena Lembitu maaüksuse (85801:002:0376) punkti ristkoordinaatidega X 6 475 409,500 ja Y 437 575,700 ja sealt mõttelise sirgena sama maaüksuse piiri punkti ristkoordinaatidega X 6 475 461,186 ja Y 437 577,697, sealt läheb piir mõttelise sirgena Rõõsamõisa maaüksuse (85801:002:0578) idanurka ja sealt mõttelise sirgena Lembitu maaüksuse punkti ristkoordinaatidega X 6 475 540,700 ja Y 437 682,100. Edasi kulgeb piir nii, et Lembitu maaüksusele jäävad hooned jäävad hoiualast välja ja mööda katastriüksuse piiri punktini ristkoordinaatidega X 6 475 467,176 ja Y 437 774,235. Sealt läheb piir mõttelise sirgena Lehtmetsa maaüksuse (85801:002:0031) puuderivini punktis ristkoordinaatidega X 6 475 517,521 ja Y 437 800,485, edasi mööda puuderivi kuni maaüksuse piirini, sealt mööda katastriüksuse piiri kuni punktini ristkoordinaatidega X 6 475 506,483 ja Y 437 884,889, sealt mõttelise sirgena Ilumäe maaüksuse (85801:002:0378) kõlvikupiiri punktini ristkoordinaatidega X 6 475 518,613 ja Y 437 905,396 ja sealt mööda kõlviku piiri kuni kiviaia punktini ristkoordinaatidega X 6 475 684,511 ja Y 438 242,426.

Hoiualast arvatakse välja Linnumäe maaüksusele (85801:002:0399) jäävad noored metsad, mis ei vastanud elupaigatüübi tunnustele juba hoiuala moodustamise ajal, Kүүni maaüksusele (85801:002:0430), Lehtmetsa maaüksusele (85801:002:0031) ja Lembitu maaüksusele (85801:002:0376) jäävad õuemaad ning Rauna maaüksusele jääv hoone (85801:002:0594). Lisaks korrigeeritakse piiri vastavalt põhikaardile.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal asuvaid loodusväärtusi (ekspertid Renno Nellis, Kadri Paomees, Ants Animägi).

Kaitse-eeskirjaga kehtestatakse piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal asuvate liikide ja looduslike elupaikade soodsa seisundi ning on proportsionaalne muude huvide suhtes.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (Eesti Vabariigi põhiseaduse (edaspidi PS) § 32). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on PS §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb PS §-st 53. Tulenevalt PS §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja looduskaitseseaduse alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiollemuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärk on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Ühtlasi täidetakse loodusdirektiivist riigile tulenev kohustus tagada loodusväärtuste kaitse Natura 2000 võrgustiku alal. Neid eesmärke saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi

saavutamist, on õiguslikult sobivad: kaitseala moodustamine ja loodusväärtusi kahjustavatele tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti ja Euroopa loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad.

Metsamajandusliku tegevuse ja ettevõtluse korral on teada risk, et tegevust ei saa võimaldada juhul, kui see kahjustab loodust või elukeskkonda. Ettevõtlusvabadus ei anna isikule õigust nõuda rahvusliku rikkuse ega riigi vara kasutamist oma ettevõtluse huvides. Omandiõigus, õigus vabale eneseteostusele ning ettevõtlusvabadus ei ole piiramatud õigused. Eeltoodust tulenevalt on jõutud järeldusele, et kaitse-eeskirja eesmärk säilitada loodusväärtusi kaalub üles omandiõiguse ja ettevõtlusvabaduse riive. Järgnevates kaitsekorra peatükkides on esitatud kitsenduste kaupa põhjendused, miks need piirangud on vajalikud.

Lepna tammiku looduskaitseala ja Tõnija hoiuala asetsevad kõrvuti ning kaitsekorra muutmise tõttu muudetakse ka nende piire. Tõnija hoiuala piiri korrigeerimisel on lähtutud Lepna tammiku looduskaitseala kavandatavast piirist, mida mööda hoiuala piir osaliselt kulgeb. Osa praegusest Tõnija hoiualast arvatakse Lepna tammiku looduskaitseala koosseisu. Lepna tammiku looduskaitsealaga liidetakse Tõnija hoiuala väärtuslikud metsaelupaigatüübid. Hoiualast kaitsealasse arvataval osal paiknevad väga väärtuslikud metsaelupaigatüübid vanad loodusemetsad (9010*) ja vanad laialehised metsad (9020*). Samuti on vaja korrigeerida moodustatava Lepna tammiku looduskaitseala ja Tõnija hoiuala piire, sest aluskaart on täpsustunud ja kaitse alt arvatakse välja õuemaad, ning ühtlasi Tõnija loodusala piire. Korrigeerimise ja muutmise tulemusena on Tõnija hoiuala uus pindala 154,5 ha.

Korrigeeritakse ja täiendatakse ka Tõnija hoiuala kaitse-eesmärke vastavalt uemate inventuuride tulemustele. Tõnija hoiuala kaitse-eesmärkidest arvatakse välja elupaigatüüp lubjavaesel mullal liigirikkad niidud (6270*), kuna see on olnud valemäärang (alal on inventeeritud lubjarikkad elupaigatüübid), ja punaselg-õgija (*Lanius collurio*), kuna liik on kaitstud elupaigatüüpide kaitsega. Eesmärkide hulka lisatakse elupaigatüübid lubjarikkal mullal kuivad niidud (6210), puiskarjamaad (9070) ja vanad loodusemetsad (9010*) ning kauni kuldkinga (*Cypripedium calceolus*) elupaiga kaitse. Lubjarikkal mullal kuivasid niitusid on hoiualal 24,3 ha esinduslikkusega B ja C, puiskarjamaasid esineb 25,8 ha esinduslikkusega B ja C ning vanu loodusemetsasid esineb 1,6 ha esinduslikkusega C. Kadastikud (5130), lood (6280*), aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510), puisniidud (6530*), liigirikkad madalsood (7230) ja vanad laialehised metsad (9020*) jäävad endiselt hoiuala kaitse-eesmärkideks, sest on alale tüüpilised ja väärtuslikud elupaigatüübid. Hoiuala kaitse-eesmärgiks ei seata hoiuala lõunaosas asuvaid soostuvaid ja soo-lehtmetsi (9080*), kuna tegemist on madala esinduslikkusega elupaigatüübiga, kus on näha olulist kuivenduse mõju. Vastavalt kaitseala ja hoiuala kaitse-eesmärkidele tuleb muuta ka Tõnija loodusala kaitse-eesmärke.

Kaitseala seniste piiride muutmiseks ja kaitsekorra uuendamiseks muudetakse Vabariigi Valitsuse 27. juuli 2006. a määrust nr 176 „Hoiualade kaitse alla võtmine Saare maakonnas“ ning tunnistatakse eelnõukohase määrusega kehtetuks Kingissepa rajooni TSN Täitevkomitee

19. mai 1959. a otsuse nr 71 „Looduskaitse organiseerimisest Kingissepa rajoonis“ lisa „Looduskaitse alla võetavate objektide ja maaalade nimekiri“ punkt 22 „Sepna tammik“ ja Kingissepa rajooni TSN Täitevkomitee 3. aprilli 1965. a otsuse nr 32 „Looduse kaitsest Kingissepa rajoonis“ lisa 2 „Kohaliku tähtsusega looduskaitseobjektide loetelu“ II osa „Pargid, metsapargid ja puistud“ punkt 19 „Lepna tammik“.

Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kaitseala tervikuna määratud (hooldatavaks) sihtkaitsevööndiks. Ala on tervenisti metsamaa.

Pilliroo ja adru varumist ei ole kaitse-eeskirjas reguleeritud, kuna kaitsealal ei leidu pilliroogu ega adru.

Kaitsealal ei ole poollooduslikke kooslusi. Seetõttu ei reguleerita kaitse-eeskirjas tegevusi poollooduslike koosluste ilme ja liigikoosseisu tagamiseks.

Eraldi lautri või paadisilla püstitamist või laiendamist välja ei tooda. Kaitseala või kinnistu tarbeks ei ole lautrit või paadisilda vaja püstitada või laiendada, sest Maadevahe jõgi ei ole paadiga sõitmiseks sobiv ja nende tegemiseks vajadus puudub.

2.5.2. Sihtkaitsevööndi kaitsekord

2.5.2.1. Lubatud tegevused

Kaitse-eeskirja kohaselt on inimestel lubatud kaitsealal viibida, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi kogu kaitsealal. Samuti on lubatud jahipidamine ja kalapüük. Inimeste liikumist ja loodusandide kasutamist pole piiratud, kuna need ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärke ja tegu ei ole suure külastuskoormusega ega -väärtusega alaga, juhuslik külastus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist.

Kaitsealal on lubatud rahvaürituse korraldamine, kusjuures rohkem kui 30 osalejaga rahvaürituse korraldamine on lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul. Väikese osalejate arvuga rahvaürituse korraldamine ei tekita kaitsealal olulist kahju, kuid osalejate arvu piiramine on vajalik liigse inimkoormuse ohjamiseks. Suur inimhulk võib kahjustada elupaiku ja pinnast, suurendada reostuskoormust ning häirida elustikku. Rahvaüritus on organiseeritud üritus, näiteks matk, orienteerumis-, jalgratta- vm spordiüritus, õppus, meelelahutus- vm üritus. Piirang võimaldab rahvaürituste korraldamist ilma kaitseala valitseja nõusolekuta, kuid samas väldib suuremaid rahvakogunemisi, mida kaitseala taristu ei pruugi mahutada või võib rahvaüritusega kaasneda elustiku liigne häirimine. Seega on kavandatud piisav paindlikkus ürituste võimaldamiseks eeldusel, et need ei ohusta loodusväärtusi.

Kaitsealal on telkimine ja lõkke tegemine lubatud kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ettevalmistatud ja tähistatud. Telkimine ja lõkke tegemine selleks ettevalmistamata ja tähistamata kohas on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ning kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, järelevalve- ja päästetöödel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel. Siis saab kaitseala valitseja suunata lõkkekoha sinna, kus selle mõju loodusväärtustele oleks minimaalne. Kaitsealuste liikide elupaiku ja metsakooslusi võib kahjustada telkimisega kaasnev võimalik liigne tallamine. Vales kohas lõkke tegemine võib kahjustada kaitsealuseid taimi ning põhjustada kulu- ja metsapõlenguid. Praegu kaitsealal kaitseala valitseja nõusolekul selleks ettevalmistatud ja tähistatud kohti ei ole, samuti puudub praegu otsene vajadus puhkekohtade loomiseks.

Kaitsealal on lubatud jalgrattaga sõitmine radadel. Ehitusseadustiku § 92 lõike 1 kohaselt on tee inimeste, sõidukite või loomade liikumiseks või liiklemiseks ettenähtud rajatis. Kaitsealale ei jää teid, mis oleks sõidukiga läbitavad, ja neid pole võimalik kooslusi kahjustamata ka rajada. Sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine väljaspool teid on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel ja muul juhul kaitseala valitseja eraldi nõusolekul. Muudel tingimustel pole väljaspool teid sõitmine lubatud, sest see kahjustab taimkatet ja kaitsealuste liikide kasvukohti. Ujuv vahendiga sõitmine on lubatud, kuigi Maadevahe jõe puhul on tegemist madala jõega. Siiski jäetakse võimalus seal näiteks kanuuga sõita, sest kaitseala kaitse-eesmärke see ei kahjusta.

Kaitseala valitseja nõusolekul on kaitsealal lubatud koosluse kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile ja kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus. Koosluse kujundamisena võib kaitseala valitseja sihtkaitsevööndis lubada näiteks kujundusraiet üksikute puude väljaraiumiseks või häilude raiumist metsakoosluste mitmekesisuse taastamiseks. Raietega võib lubada puistute liigilise mitmekesisuse kujundamist ja metsade bioloogilise mitmekesisuse suurendamist. Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus. Näiteks kaitse-eesmärgiks seatud taimeliikidele paremate valgustingimuste tagamiseks võib vajaduse korral lubada kujundusraied, millega eemaldatakse liiki liigselt varjutavad, peale kukkunud ja võrasse kasvavad puud. Kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalikud tegevused on tegevused, mis on vajalikud liikide elupaikade seisundi parandamiseks ja liigilise mitmekesisuse suurendamiseks ning mille tegemist kaitseala valitseja saab vastavalt vajadusele suunata.

Kaitseala valitseja nõusolekul lubatud olemasolevate ehitiste hooldustööd. Teede hooldustöödele, nagu langenud puude eemaldamine, ei ole vajalik kaitseala valitseja nõusolek. Muudel juhtudel on vajalik kaitseala valitseja nõusolek.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd ja veerežiimi taastamine. Olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd lubatakse juhul, kui nende hoid ei avalda ulatuslikku negatiivset mõju ala loodusväärtustele ja see on vajalik, kui maaparandussüsteemi hoiu tegemata jätmine tekitaks kahju väljaspool kaitseala piiri asuvatele aladele. Kaitseala valitsejale antud küsimuses kaalutusõiguse andmise eesmärk on leida kompromiss maaparandussüsteemi toimimise ja loodusväärtuste kaitse vahel. Hoiutööde lubamisel hindab Keskkonnaamet ühelt poolt tegevuse potentsiaalset mõju ala loodusväärtustele, teisalt kaalub, kas hooldamata jätmine tekitaks kahju väljaspool kaitseala asuvatele aladele. Maaparandussüsteemide hoiutööd, milleks on vajalik kaitseala valitseja nõusolek, on näiteks puittaimestiku raiumine, veejuhtme sügavuse ja põhjalaiuse taastamine sette eemaldamisega, truubi ja regulaatori settest puhastamine, truubiotsakute korrastamine ja voolutakistuse eemaldamine, välja arvatud kui voolusängist kõrvaldatakse voolutakistusena üksikuid esemeid, nagu langenud puud, suuremad kivid, prügi. Samuti ei ole kaitseala valitseja nõusolekut vaja rohttaimede niitmiseks. Samas on oluline, et ka nende tööde tegemisel arvestataks ala kaitse-eesmärke ega kahjustataks loodusväärtusi. Kaitseala valitseja saab maaparandussüsteemide hoiutöödele nõusoleku andmisel seada vajaduse korral ajalisi jm piiranguid, et piirnevad loodusväärtused säiliksids soodsas seisundis.

2.5.2.2. Keelatud tegevused

Kaitsealal on keelatud majandustegevus, loodusvarade kasutamine ja uute ehitiste püstitamine, v.a kaitseala valitseja nõusolekul tee ja tehnovõrgu rajatise püstitamine ning rajatise püstitamine kaitseala tarbeks, st tegevused, mis ei lähtu sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärkidest, kuna selle käigus võivad hävida metsakooslused ja kaitsealused taimeliigid, mille säilitamine on sätestatud kaitse-eesmärgina. Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirja kaitsekorra üldpõhimõtete peatükis või sihtkaitsevööndi peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga, ning tegevused, mis on lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitseala sihtkaitsevööndis lubatud majandustegevused. Kaitse-eeskirjaga lubatakse sihtkaitsevööndis majandustegevusi, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärki või seisundit. Kehtiva kaitsekorra järgi on alal keelatud uute ehitiste püstitamine. Seega tehakse leevendus, et tee ja tehnovõrgu rajatise püstitamine ning rajatise püstitamine kaitseala tarbeks on lubatud. Majapidamisi ega suuremaid teid sihtkaitsevööndis ei ole. Uute ehitiste püstitamine on sihtkaitsevööndis keelatud, et vältida seal paiknevate väärtuslike koosluste ja kaitsealuste liikide elupaikade kahjustumist. Ehitamine võib pöördumatult hävitada elupaiku ja võib eeldada raadamist, kuivendamist jms. Erandina on kaitseala valitseja nõusolekul sihtkaitsevööndis lubatud tee ja tehnovõrgu rajatise püstitamine ning rajatise püstitamine kaitseala tarbeks. Kaitsealal asuvad teed on mõeldud liikumiseks jalgsi, mitte sõidukitega, ja sellest lähtutakse ka uute teede rajamisel. Kuna ehitamise mõju kaitse-eesmärkidele sõltub paljudest asjaoludest, sealhulgas ehitise iseloomust, tehnoloogiast, asukohast ja mahust, siis ei ole määrusega võimalik ette näha igasse olukorda sobivaid tingimusi ja see on jäetud kaitseala valitseja igakordseks kaalutusotsuseks. Kaitseala tarbeks vajalike rajatiste alla kuuluvad eelkõige seal liikumiseks vajalikud rajatised (sh purded, truupid, ligipääsuteed), koosluste ja liikide elupaikade taastamiseks vajalikud rajatised ning loodushariduse edendamiseks vajalikud rajatised (sh laudteed, kuivkäimlad). Kuna ehitamise mõju nii kaitse-eesmärkidele kui ka ümbritsevatele aladele (tallamine, häirimine, väärtuste hävitamine jne) sõltub suuresti ehitise eripärast, nagu asukoht, kasutatav tehnoloogia, ehituse maht ja aeg, siis tuleb seda iga kord eraldi hinnata, mistõttu on see tegevus jäetud kaitseala valitseja igakordseks kaalutusotsuseks.

2.5.2.3. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt looduskaitseaduse § 14 lõikele 1. Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut, lisasöötajahiulukeid, lubada ehitada ehitusteatise kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, anda projekteerimistingimusi ja anda ehitusluba ning rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda veeluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatist.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärast ootust sellise tegevuse

õiguspärasuse osas.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, ühitades looduskaitse ja arendushuvid.

3. Menetluse kirjeldus

Lepna tammiku looduskaitseala moodustamise väljatöötamise kavatsuse avalik väljapanek toimus 3. aprillist 5. maini 2020. a Keskkonnaameti veebilehel. LKS §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti teade kaitseala moodustamise väljatöötamise kavatsuse kohta maaomanikele, Saaremaa Vallavalitsusele, Riigimetsa Majandamise Keskusele ning Laimjala ja Valjala jahiseltsile. Parandusettepanekuid ja vastuväiteid võis esitada kuni 5. maini 2020. Väljatöötamise kavatsus koos ettepanekutega saadeti Keskkonnaministeeriumisse algatamiseks 17. augusti 2020. a kirjaga nr 7-4/20/13898.

Lepna tammiku looduskaitseala kaitse-eeskirja avalik väljapanek toimus 27. septembrist 15. oktoobrini 2021. a Keskkonnaameti Kuressaare kontoris. Teated kaitse-eeskirja avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu mittetoimumise kohta ilmusid 28. septembril 2021. a üleriigilise levikuga ajalehes Õhtuleht ja 24. septembril 2021. a kohalikus ajalehes Meie Maa. Ametlikus väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmus kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise teade 22. septembril 2021. a. Lepna tammiku looduskaitseala kaitse-eeskirja eelnõu materjalidega oli võimalik tutvuda ka Keskkonnaameti koduleheküljel.

Looduskaitseaduse §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti teade kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise kohta maaomanikele. Teavitus saadeti ka Riigimetsa Majandamise Keskusele, Saaremaa Vallavalitsusele ning Laimjala ja Valjala jahiseltsile. Kirjas paluti teha parandusettepanekuid ja esitada vastuväited. Kirjad sisaldasid teadet, et kui vastuväiteid ega ettepanekuid kirjas nimetatud tähtjaks ei esitata, loetakse seda kaitse-eeskirja muutmise eelnõuga nõustumiseks. Nimetatud ajaks saabus Keskkonnaametile kaks arvamust/ettepanekut, millele Keskkonnaamet ka vastas.

Ettepaneku esitaja	Arvamus/ettepanek	Keskkonnaameti vastus
Saaremaa Vallavalitsus	Lähtuvalt hoiualaga samade kaitseväärtuste olemasolust selle idapiiril tuleb olemasolevat Tõnija hoiuala oluliselt laiendada riigimaa katastrite Kuressaare metskond 945 (38601:004:0223) ja Kuressaare metskond 573 (38601:004:0609) arvelt. Sellega suureneks maastikukaitseala ligikaudu 116 ha olulise looduskaitse väärtusega maa-ala võrra, kus asuvad niidukooslused ja kasvavad keskkonnaregistri andmetel mitmed kaitsealused liigid.	Muudatuste kavandamisel Lepna tammiku looduskaitsealal ja Tõnija hoiualal on lähtutud üldisest põhimõttest tagada loodusväärtuste kaitse olemasolevatel kaitsealustel objektidel. Olemasolevaid kaitstavaid alasid laiendatakse üldjuhul ainult väga põhjendatud juhtudel, näiteks kui ala kaitse alla mitte võtmine ohustab kaitsealuse liigi säilimist või seisundit Eestis/Euroopas või on tegemist I kaitsekategooriasse kuuluva liigiga. 2014. aastal Euroopa Komisjoni koostatud Eesti Natura 2000 võrgustiku loodusdirektiivi I lisa elupaigatüüpide piisavushinnangu järgi on Eestis elupaigatüüpide kaitseks moodustatud alasid piisavalt. Seetõttu ei ole Tõnija hoiualaga piirnevate alade kaitse alla võtmine elupaigatüüpide kaitse eesmärgil ja loodusala piiride laiendamine loodusdirektiivi elupaigatüüpide kaitseks vajalik ja põhjendatud. Väärtuste kaitset tõhustatakse juba olemasolevatel kaitstavatel aladel.
Riigimetsa Majandamise Keskus	<p>Põhjus, miks on jätkuvalt vajalik kahe erineva kaitstava loodusobjekti tüübi kõrvuti eksisteerimine, jääb selgitamata. Sedavõrd väikesel alal võib see põhjustada maaomanikes segadust ja risk mõista reegleid valesti sellega kindlasti suureneb.</p> <p>Kauni kuldkinga eesmärgiks seadmisel on nimetatud pindala, aga see pole kindlasti peamine iseloomustaja, kas otsus on põhjendatud. Kaunist kuldkinga kaitstakse täna paljudel kaitsealadel (sh hoiualad, püsielupaigad), kuid sellele vaatamata ei keskenduta tegelikult kõrge esinduslikkusega kohtade kaitsele. See, et liik alal esineb ja tema heaoluga arvestatakse, on üks asi, aga kas siis sellest võiks välja lugeda, et antud alal teiste liikidega ei arvestata üldse? Eraldi eesmärgiks seadmine vajaks paremat põhjendust hetkel kirja pandust ning ka eelnevat analüüsi, kas see ikka on vajalik.</p>	<p>Keskkonnaamet kaalus kaitseala ja hoiuala liitmist ning jõudis järeldusele, et alade liitmine terves ulatuses ei ole otstarbekas. Keskkonnaamet on seisukohal, et kõik elupaigatüübid ja liigid ei pea asuma looduskaitsealal. Planeeritaval Lepna tammiku looduskaitsealal on peamine kaitse-eesmärk metsaelupaikade kaitse looduslike protsesside kaudu, seetõttu rakendatakse kaitstava loodusobjekti tüübina looduskaitseala. Tõnija hoiualale jäävad peamiselt poollooduslikud kooslused, mis säilivad koostöös inimesega. Seetõttu ei ole hoiualal rangemad piirangud vajalikud.</p> <p>Seletuskirja peatükis 2.1 on toodud kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele. Samas peatükis on toodud, et lisaks kaitse-eesmärkidena nimetatud loodusväärtustele on Lepna tammiku looduskaitseala kaitse all hoidmine oluline teistegi haruldaste ja ohustatud taime- ja loomaliikide kaitseks. Samas pole nende kõikide eraldi kaitse-eesmärgina nimetamine vajalik, kuna eesmärgiks seatavate katusliikide, nende elupaikade ja koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab kaudselt ka nende kaitse. See tähendab, et kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud kaitse-eesmärgina loetletud liikide ja koosluste ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev kooslus, või ka neile liikidele, kelle elupaigaelistused sarnanevad eesmärgina loetletud katusliikide omadega.</p>

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50).

Loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitsmisega aidata kaasa bioloogilise mitmekesisuse säilimisele Euroopa Liidu liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomise annab oma panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, millisel määral leidub tema territooriumil loodusdirektiivis nimetatud looduslikke elupaigatüüpe ja liikide elupaiku. Vastavalt Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri“ lisa 1 punkti 2 alapunktile 449 on Natura 2000 võrgustiku loodusalaks esitatud Tõnija loodusala, mis hõlmab Lepna tammiku looduskaitseala. Seetõttu tuleb Lepna looduskaitsealal tegevuse kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi.

Tõnija loodusala on kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni 12. novembri 2007. a otsusega 2008/24/EÜ, millega võeti vastavalt loodusdirektiivile vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade esimene ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbri K(2007) 5402 all, ELT L 12, 15.01.2008, lk 118–382). Viimati ajakohastati boreaalse biogeograafilise piirkonna loodusalade nimekirja Euroopa Komisjoni 21. jaanuari 2021. a rakendusotsusega (EL) 2021/158, millega võeti vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade loetelu neljateistkümnes uuendatud versioon (teatavaks tehtud numbri C(2021) 18 all, ELT L 51, 15.02.2021, lk 1–186).

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek lisada Tõnija loodusala kaitse-eesmärkide hulka kaunis kuldking (*Cypripedium calceolus*), lubjarikkal mullal kuivad niidud (6210), vanad looduspõõsad (9010*) ja puiskarjamaad (9070). Samuti tehakse ettepanek arvata kaitse-eesmärkide hulgast välja valemääranguna esitatud elupaik lubjavaesel mullal liigirikad niidud (6270*) ning eemaldada kaitse-eesmärkide nimekirjast seal ainsa linnuliigina välja toodud punaselg-õgija (*Lanius collurio*), kelle elupaikade kaitse jääb alale alles. Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek muuta Tõnija loodusala piire.

Loodusala piirid viiakse kooskõlla katastripiiride ja põhikaardiga ning arvatakse välja õuemaad ja mõned loodusdirektiivi elupaigatüübile mittevastavad alad.

Tõnija loodusala piiride muutmisel jäävad loodusalast välja järgmised katastriüksused: Kүүni, Pärdi ja Rauna. Loodusala osakaal väheneb järgmistel katastriüksustel: Lehtmetsa, Lembitu ja Linnumäe.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määruse kaitse-eesmärkide täiendamine metsaelupaigatüüpidega aitab kaasa väärtuslike metsaelupaikade säilitamisele ja nende soodsa seisundi saavutamisele.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii strateegia Euroopa 2020 kui ka tegevuskava Ressursitõhus Euroopa. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks. Kinnitav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist. Lääne-Eesti saared kuuluvad UNESCO biosfääri programmiala (programm MAB ehk *Man and Biosphere*) koosseisu ning kaitstavad alad (kaitse- ja hoiualad ning püsielupaigad) on programmiala nn tuum- ja puhveraladeks (sihtkaitsevööndid on tuumaladeks, piiranguvööndid ja hoiualad on puhveraladeks), mille hea seisund tagab biosfääri programmiala hea seisundi.

Määruse jõustumisel puudub oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele, kuna ala on juba varem kaitse all vana kaitsekorraga alana Lepna tammik.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub. Eelnõu avalikustamise käigus saadeti kohalikele omavalitsustele ja maaomanikele arvamuse avaldamiseks eelnõu materjalid. Selle käigus ei esitatud vastuväiteid, et määruse jõustumine takistaks kehtivate planeeringute teostamist. Looduskaitseaduse § 9 lõike 7¹ punktide 3 ja 4 järgi on avalikustamise üks eesmärk saada menetlusosalistelt neile teadaolevaid andmeid, mis on eelnõuga seotud.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude mõningane vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta. Kuna hoiuala pindala väheneb u 2,1 ha, suureneb selles osas kohaliku omavalitsuse maamaksutulu. Samas arvatakse u 9 ha hoiualale jäävat ala kaitseala koosseisu (moodustatava kaitseala pindala on kokku 25,05 ha), kus hakkab kehtima sihtkaitsevööndi kaitsekord ja ühtlasi 100% maksusoodustus. Kokkuvõttes väheneb Saaremaa Vallavalitsuse maamaksutulu u 45 euro võrra aastas.

Vastavalt LKS §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Kriteeriumid, mille järgi kaitstavat loodusobjekti sisaldavat kinnisasja omandatakse, on sätestatud Vabariigi Valitsuse 8. juuli 2004. a määruses nr 242 „Kaitstavat loodusobjekti sisaldava kinnisasja riigi poolt omandamise ja ettepanekute menetlemise kord ning kriteeriumid, mille alusel loetakse ala kaitsekord kinnisasja sihtotstarbelist kasutamist oluliselt piiravaks ning kinnisasja väärtuse määramise kord ja alused“ (edaspidi *kord*). Korra § 3 lõike 1 kohaselt omandab riik kaitstava loodusobjekti kaitse korraldamise eesmärgil kokkuleppel kinnisasja omanikuga kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab ning mis asub kogu ulatuses kaitsealal, hoiualal või püsielupaigas või sisaldab kaitstavat looduse üksikobjekti. Korra § 3¹ lõige 2 sätestab juhud, kui kaitseala sihtkaitsevööndis on kaitsekorra tõttu kinnisasja sihtotstarbeline kasutamine oluliselt piiratud. Kogu ala (17,9 ha eramaad ja 7,15 ha riigimaad) kaitsekord piirab oluliselt kinnisasja sihtotstarbelist kasutamist (metsamaa). Maaameti tehingute andmebaasi alusel toimus Saaremaa vallas 2021. a (jaanuar – november) metsamaaga 205 tehingut kogusummas 7 611 483 eurot, ühe hektari hind oli keskmiselt 4 194,6 eurot.

Natura 2000 alal asuva erametsamaa omanikule antakse toetust, et kompenseerida Natura 2000 metsaalade majandamisest saamata jäänud tulu. Erametsaomanikel on võimalus taotleda Natura alal paikneva metsaala majandamisel saamata jäänud tulu kompensatsiooni. Toetust võib taotleda vähemalt 0,3 ha suuruse, taotleja omandis oleva metsaala kohta, mis asub Natura 2000 võrgustiku alal ja on kantud metsaalana keskkonnaregistrisse. Toetuse määr Natura 2000 piiranguvööndis, hoiualal ja projekteeritaval alal asuva ühe hektari metsaala kohta on vastavalt Maaeluministri 22.04.2015 määrusele nr 39 „Natura 2000 erametsamaa toetus“ kuni 60 eurot aastas (seda võidakse vähendada, kui eelarvest ei jätku raha kõikide taotluste rahuldamiseks), sihtkaitsevööndis 110 eurot hektari kohta aastas. Lepna tammiku looduskaitseala moodustamisega arvatakse kaitseala koosseisus sihtkaitsevööndisse erametsa 17,9 ha (piiranguvööndist 12,6 ha ja hoiualalt 5,3 ha). Erametsamaa toetusega seoses kaasneb riigile määruse kehtestamisega lisakulu 895 eurot aastas, kuna erametsamaa ala läheb piiranguvööndist ja hoiualalt, kus metsatoetuse määr on 60 eurot/ha aastas, sihtkaitsevööndisse.

Alale ei jää poollooduslikke kooslusi, mistõttu ei kaasne määruse jõustumisega vastava toetuse maksmise kulusid.

Lepna tammiku kaitsekorra uuendamisega arvatakse sihtkaitsevööndisse juurde 7,15 ha riigimetsa. Vastavalt Riigimetsa Majandamise Keskuse arvutustele vähendab range kaitse Saaremaal puidukasutuse tulu keskmiselt 100 eurot hektari kohta aastas. Lähtudes sellest, et ka piirangutega metsade majandamine oli varem kitsendatud ja vastavalt Riigimetsa Majandamise Keskuse arvutustele on majanduspiirangutega metsade kavandatavaks raiemahuks ligikaudu 1/10 majandusmetsa lankide keskmisest, ulatub iga-aastane saamata jäänud puidutulu lisapiirangute seadmisel ligikaudu 10 euronit hektari kohta aastas. Kogu ala puhul on tegemist küpse metsaga. Arvestades alal asuva küpse metsa osakaalu, kus lähima kümne aasta jooksul oleks võimalik piirangute muutmiseta raiet teha, on saamata jääv tulu keskmiste määrade järgi ligikaudu 72 eurot aastas. Keskkonnaagentuuri uuringu kohaselt jääb keskmiselt 40% raieküpsedel aladel väljastatud metsateatistest realiseerimata muudel põhjustel (ebasoodsad ilmastikuolud, puiduturu olukord jne).

Eramaadel saamata jääva puidutulu arvutamise aluseks on võetud Natura 2000 metsaalade metsaressursi keskmine väärtus, mille alusel arvutati keskmine eeldatav aastane tootlus. Selle järgi on saamata jääv puidutulu sihtkaitsevööndis 134 eurot/ha ja piiranguvööndis 72 eurot/ha aastas. Sihtkaitsevööndi kaitsekorraga võrdsustakse ka hoiualale jäävad kaitse-eesmärgiks olevad natura metsaelupaigatüübid ja selles osas saamata jäävat puidutulu juurde ei teki, sest neid ei saa juba praegu majandada. Käesoleva määrusega tzoneeritakse erametsa hoiualalt 5,3 ha ja piiranguvööndist 12,6 ha sihtkaitsevööndisse. Kuna hoiualale jääv mets on ka praegu inventeeritud metsaelupaigatüüpideks, siis on saamata jääva puidutulu hinnanguline väärtus eramaal 781,2 eurot aastas.

SMI 2020 aruande järgi on keskmine metsa tagavara Saare maakonnas 203 tm/ha. Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liidu tellimisel Ernst & Young Baltic AS läbi viidud metsa- ja puidusektori sotsiaalmajandusliku mõju analüüsi kohaselt oli 2019. aastal ühe m³ puidu töötlemisel metsa- ja puidutööstuse poolt (metsamajandus, puidu töötlemine ja mööblitootmine) loodav lisandväärtus 193,3 eurot. Sees on ka metsaomanike saamata jääv puidutulu (toodud eespool). Sama uuringu järgi on ühe m³ puidu raiest laekuv otsene ja kaudne maksutulu 95 eurot raietsükli kohta. Keskkonnaagentuuri arvestuste järgi jääb piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse tzoneerimisel võimalikust metsa majandamise mahust kasutamata eramaal u 30%, riigimaal RMK hinnangul 10%. Kui metsa tagavara oleks 203 tm/ha, jääks eeltoodud hinnangu järgi

muudatuste tulemusel otsest ja kaudset maksutulu täiendavalt laekumata lühiperspektiivis hinnanguliselt u 80 tuhat eurot ja metsa- puidutööstuse poolt lisandväärtus loomata u 162 tuhande euro ulatuses. Arvestades pikaajalist mõju majandusele ehk ka järgmist raietsükli (metsa raietsükliks on arvestatud keskmiselt 80 aastat) väheneb maksutulu aastas u tuhande euro ulatuses ning lisandväärtus u kaks tuhat eurot. Arvestades aastase inflatsiooniga 2% jääb riigil saamata tulusid u 272 tuhat eurot ja kogulisandväärtust loomata u 554 tuhande euro väärtuses. Eeldusel, et selle muudatuse tõttu sektoris loodav lisandväärtus arvestuslikult väheneb, võib see mõjutada kuni u 0,05 töökohta metsa- ja puidutöötlemise sektoris. Arvutuse eelduseks on teoreetiline võimalus, et täna kaitse all mitteolev ressurss võetaks koheselt kasutusse, mis erinevate piirangute tõttu praktikas saaks realiseeruda vaid piiratud ulatuses (takistused metsaseaduses, ilmastikus, turuhinnas ja omaniku tahtes).

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused, mis on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on kooskõlastatud teiste ministeeriumitega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Maaeluministeeriumil oli märkus seletuskirja mõistete ühtlase kasutuse kohta, käesolevas seletuskirjas on parandused sisse viidud. Teised ministeeriumid on kooskõlastanud eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.